

Ανοικτή Εκπαίδευση: το περιοδικό για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση και την Εκπαιδευτική Τεχνολογία

Τόμ. 10, Αρ. 1 (2014)

Τόμ. 10, Αρ. 1 (2014)

Η Ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση σε άτομα κοινωνικά αποκλεισμένα, όπως οι κρατούμενοι. Μελέτη περίπτωσης: η εκπαίδευση των κρατουμένων στο Ανοικτό Πανεπιστήμιο της Μ. Βρετανίας

Χαριτίνη Λιναρδάτου, Ευαγγελία Μανούσου

doi: [10.12681/jode.9811](https://doi.org/10.12681/jode.9811)

Βιβλιογραφική αναφορά:

Η Ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση σε άτομα κοινωνικά αποκλεισμένα, όπως οι κρατούμενοι. Μελέτη περίπτωσης: η εκπαίδευση των κρατουμένων στο Ανοικτό Πανεπιστήμιο της Μ. Βρετανίας

Open and Distance Education in socially excluded people such as prisoners. Case study: Education to prisoners in Open University UK

Msc, Med. Χαριτίνη Λιναρδάτου

Εκπαιδευτικός
Εκπαιδύτρια ενηλίκων
xlinardatou@yahoo.gr

Δρ. Ευαγγελία Μανούσου

Εκπαιδευτικός,
Καθηγήτρια Σύμβουλος
Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
manousoug@gmail.com

Abstract

Social exclusion is an acute issue for modern globalized societies since the treatment is related directly to the fight against poverty and the possibility of integration (integration) of certain social groups in the labor market. In this article will be presented and discussed the role of Open and Distance Education in socially excluded people such as prisoners. This is a literature survey focused on the characteristics of distance education provided to prisoners in European countries (England, France, Scandinavian countries). More specifically shows how bounded distance education to prisoners according to the European Prison Rules and highlights the contribution of Open Universities in access of prisoners in tertiary distance education. Particular, it examines and analyzes the factors that determine the education of prisoners at the Open University of United Kingdom.

Περίληψη

Ο κοινωνικός αποκλεισμός αποτελεί ένα οξύ ζήτημα για τις σύγχρονες παγκοσμιοποιημένες κοινωνίες καθώς η αντιμετώπιση του σχετίζεται άμεσα με την καταπολέμηση της φτώχειας και τη δυνατότητα ενσωμάτωσης (integration) ορισμένων κοινωνικών ομάδων στην αγορά εργασίας. Στο άρθρο αυτό θα παρουσιαστεί και θα συζητηθεί ο ρόλος της Ανοικτής και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης σε άτομα κοινωνικά αποκλεισμένα όπως είναι οι κρατούμενοι. Πρόκειται για μια βιβλιογραφική έρευνα που εστιάστηκε στα χαρακτηριστικά της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης που παρέχεται σε κρατούμενους σε Ευρωπαϊκές χώρες (Αγγλία, Γαλλία, Σκανδιναβικές χώρες). Πιο συγκεκριμένα παρουσιάζεται πως οριοθετείται η εξ αποστάσεως εκπαίδευση σε κρατούμενους σύμφωνα με τους Ευρωπαϊκούς Σωφρονιστικούς Κανόνες και αναδεικνύεται η συμβολή των Ανοικτών Πανεπιστημίων στη πρόσβαση των κρατουμένων στην τριτοβάθμια εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Ειδικότερα, μελετώνται και αναλύονται οι παράγοντες που προσδιορίζουν την εκπαίδευση των κρατουμένων στο Ανοικτό Πανεπιστήμιο της Μ. Βρετανίας.

Λέξεις κλειδιά

Κοινωνικός Αποκλεισμός, Κρατούμενοι, Σωφρονιστική Εκπαίδευση, Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, Δια βίου Εκπαίδευση, Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση, Ανοικτό Πανεπιστήμιο της Μ. Βρετανίας.

1. Εισαγωγή

Η Δια Βίου Μάθηση (Δ.Β.Μ) αποτελεί για τον 21^ο αιώνα το στοίχημα για τις πολιτικές των Ευρωπαϊκών χωρών όσον αφορά στην ανάπτυξη και στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας. Η ρητορική που αναπτύσσεται τα τελευταία χρόνια σύμφωνα με τον Castells, (1996, όπ. αναφ. στην Σιάνου-Κύργιου, 2009, σελ. 236) βασίζεται στην υπόθεση ότι η ανάπτυξή της δια βίου εκπαίδευσης είναι προϋπόθεση για τη δημιουργία της κοινωνίας της γνώσης καθώς η γνώση θεωρείται ότι είναι ο παράγοντας κλειδί για την οικονομική πρόοδο και την καινοτομία σε όλες τις σφαίρες της ανθρώπινης ζωής.

Λαμβάνοντας υπόψη επίσης το γεγονός ότι η τάση των σύγχρονων κοινωνιών σύμφωνα με τους Γκίόσο, Μαυροειδή και Κουτσούμπα (2008) είναι η αναζήτηση ευέλικτων μορφών εκπαίδευσης, όπως είναι η από απόσταση εκπαίδευση, που θα ικανοποιούν την ανάγκη για Δ.Β.Μ, το ενδιαφέρον της έρευνας ενισχύεται για τη δυνατότητα που έχουν τα κοινωνικά αποκλεισμένα άτομα, όπως είναι οι κρατούμενοι, στη Δ.Β.Μ μέσω της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.

Στο άρθρο αυτό γίνεται μια θεωρητική προσέγγιση στην εφαρμογή της ανοικτής και εξ αποστάσεως εκπαίδευσης σε κρατούμενους Ευρωπαϊκών χωρών. Η ερευνητική μας προσέγγιση στο πεδίο της Ανοικτής και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης βασίζεται στην έρευνα του πραγματικού κόσμου, δηλαδή στην κατανόηση του τι πραγματικά συμβαίνει στο χώρο των κοινωνικά αποκλεισμένων όπως είναι οι κρατούμενοι όσον αφορά την εξ αποστάσεως εκπαίδευση.

Οι κρατούμενοι αποτελούν μια ομάδα ατόμων που βιώνουν κατεξοχήν τον κοινωνικό αποκλεισμό αφού σύμφωνα με τον Σωφρονιστικό Κώδικα (Ν. 2776/1999, άρθρο 4 παρ. 1) «κατά την εκτέλεση της ποινής δεν περιορίζεται κανένα άλλο ατομικό δικαίωμα των κρατουμένων εκτός από το δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία».

Το θέμα της καταπολέμησης του κοινωνικού αποκλεισμού αποκτά ιδιαίτερο ενδιαφέρον στο πλαίσιο μιας αντίφασης: Ο κοινωνικός αποκλεισμός είναι «γέννημα» των σύγχρονων «ανοιχτών» κοινωνιών που πρεσβεύουν στα πλαίσια της Δια Βίου Μάθησης (Δ.Β.Μ) την υποχρέωση τους να προσφέρουν όσο γίνεται περισσότερες εκπαιδευτικές ευκαιρίες και να διασφαλίζουν την ελεύθερη πρόσβαση όλων των πολιτών στο εκπαιδευτικό σύστημα.

Τα ερευνητικά ερωτήματα της παρούσας έρευνας αφορούν :

1. Ποια είναι τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα και οι ιδιαιτερότητες της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης των κρατουμένων;
2. Ποιος είναι ο ρόλος των Ανοικτών Πανεπιστημίων (Ανοικτό Πανεπιστήμιο της Μ. Βρετανίας) στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση των κρατουμένων.

2. Τα χαρακτηριστικά της Ανοικτής και εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στα καταστήματα κράτησης

Στη διερεύνηση των χαρακτηριστικών της εξαι στα Καταστήματα Κράτησης της Ευρώπης είναι σημαντικό να ληφθεί υπόψη, ότι δεν υπάρχει συστηματική γνώση σχετικά με την εφαρμογή και την αξιοποίηση της σε όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής

Ένωσης. Κατά συνέπεια, η διερεύνηση επικεντρώνεται σε κάποιες μελέτες περίπτωσης οι οποίες έγιναν αντιληπτές από τη μελέτη της διεθνούς βιβλιογραφίας. Πρόκειται για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση στα Καταστήματα Κράτησης, στη Γαλλία, Αγγλία και στις Σκανδιναβικές χώρες (Salane, 2008, Wilson, 2010, Watts, 2010, Adams & Pike, 2008, Pike, 2010).

Η μελέτη των παραπάνω περιπτώσεων εστιάζει στη χρηματοδότηση προγραμμάτων της τριτοβάθμιας εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στα Καταστήματα Κράτησης, στην επικοινωνία ανάμεσα στους κρατούμενους και στους καθηγητές- συμβούλους, στην αυτονομία που έχουν στη διαχείριση του χρόνου, του χώρου και του ρυθμού μελέτης, στη δυνατότητα αξιοποίησης εκπαιδευτικού υλικού και της βιβλιοθήκης καθώς και στην αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση των κρατουμένων.

Η χρηματοδότηση των προγραμμάτων της τριτοβάθμιας εξ αποστάσεως εκπαίδευσης για τους κρατούμενους

Η φιλοσοφία της Ανοικτής και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης για το δικαίωμα στη μόρφωση που έχουν όλοι οι άνθρωποι, στην περίπτωση των κρατουμένων στα Σωφρονιστικά Καταστήματα της Αγγλίας, Γαλλίας και των Σκανδιναβικών χωρών περιορίζεται όσον αφορά στην πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση δεδομένου της ανάγκης για χρηματοδότηση των σπουδών τους.

Στη Γαλλία, σύμφωνα με τη Salane (2008) το δικαίωμα στην εκπαίδευση μπορεί να ασκηθεί από τους κρατούμενους στα Καταστήματα Κράτησης αφού το νομοθετικό πλαίσιο της χώρας οργανώνει και στηρίζει την εκπαίδευση στη φυλακή.

Ωστόσο, η Salane (2008) με βάση την ανάλυση των ερωτηματολογίων και των ημικατευθυνόμενων συνεντεύξεων σε κρατούμενους - φοιτητές που πραγματοποίησε κατά τη διάρκεια του έτους 2005 - 2006, υποστηρίζει ότι η εξ αποστάσεως εκπαίδευση μπορεί να συμβάλει θεωρητικά μόνο στην υλοποίηση του ιδεώδους της ανοικτής εκπαίδευσης, διότι στην πράξη η εφαρμογή της είναι παιδαγωγικά ακατάλληλη για το περιβάλλον της φυλακής. Οι παράγοντες που επιδρούν αρνητικά σχετίζονται τόσο με την ανάγκη που έχουν οι κρατούμενοι για χρηματοδότηση των σπουδών τους και για υλικούς πόρους όσο και με την έλλειψη επικοινωνίας με τους καθηγητές - συμβούλους και με το περιβάλλον της φυλακής που δεν ευνοεί την εξ αποστάσεως μάθηση.

Στη Γαλλία η εξ αποστάσεως εκπαίδευση εφαρμόζεται με τα μαθήματα δια αλληλογραφίας τα οποία οργανώνονται από το Υπουργείο Παιδείας. Απαραίτητη είναι η άδεια του διοικητή των φυλακών ο οποίος αν προκύψει κάποιο πρόβλημα το αναφέρει στο Υπουργείο Δικαιοσύνης. Απαγορεύεται η χρήση των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας (ΤΠΕ) στις φυλακές. Διαφορετικές δομές εξ αποστάσεως εκπαίδευσης παρέχουν μαθήματα στις φυλακές. Πιο διαδεδομένες είναι η Auxilia (για την οποία έγινε αναφορά στο κεφάλαιο 2) και το Centre National d'Enseignement à Distance (CNED) το οποίο τελεί υπό την εποπτεία του Υπουργείου Παιδείας και παρέχοντας μαθήματα στο τριτοβάθμιο επίπεδο σπουδών αντιπροσωπεύει περίπου το 34% των κρατουμένων - φοιτητών.

Ωστόσο, το γεγονός ότι η φοίτηση στο CNED προϋποθέτει υψηλά τέλη εγγραφής και ότι οι κρατούμενοι δεν είναι επιλέξιμοι για πανεπιστημιακές υποτροφίες αποτελεί ένα σοβαρό εμπόδιο στη δυνατότητα που έχουν οι κρατούμενοι στην πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, με αποτέλεσμα το ιδεώδες της ανοικτής εκπαίδευσης να αναιρείται.

Στην Αγγλία η έλλειψη χρηματοδότησης αποτελεί ένα σοβαρό εμπόδιο στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση των κρατουμένων παρά την οικονομική ενίσχυση που παρέχει η φιλανθρωπική οργάνωση «Prisoner Education Trust».

Στις Σκανδιναβικές χώρες σύμφωνα με έκθεση της Νορβηγικής κυβέρνησης (Schenck, 2005) η ανάγκη για χρηματοδότηση των κρατουμένων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση αποτελεί μείζον θέμα της εκπαιδευτικής πολιτικής όλων των χωρών και ο προσανατολισμός της είναι προς αυτή την κατεύθυνση.

Η επικοινωνία μεταξύ κρατουμένων και καθηγητών – συμβούλων στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση

Ένα σοβαρό πρόβλημα που έχουν να αντιμετωπίσουν οι κρατούμενοι σχετίζεται με τη διαχείριση της μοναξιάς τους. Η φυσική απόσταση που διαχωρίζει τον φοιτητή από τον καθηγητή - σύμβουλο στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση αποκτά μεγαλύτερη διάσταση και μεγαλύτερη βαρύτητα για τους φοιτητές που είναι έγκλειστοι στα Καταστήματα Κράτησης.

Η Salane (2008) επισημαίνει ότι οι κρατούμενοι – φοιτητές στις φυλακές της Γαλλίας αισθάνονται τελείως απομονωμένοι στις σπουδές τους, χωρίς τη δυνατότητα βοήθειας ή υποστήριξης από τους καθηγητές. Κάνουν συχνά αποτυχημένες προσπάθειες να επικοινωνήσουν μαζί τους. Στην ερώτηση που τέθηκε σε κρατούμενο - φοιτητή: «Ποιος έχει επαφές μαζί σας όσον αφορά στις σπουδές σας;» είναι χαρακτηριστική η απάντηση.

«Κανείς. Γράφω στους καθηγητές και έχω λάβει μόνο δύο απαντήσεις σε ένα χρόνο. Όσον αφορά στην αξιολόγηση θα έπρεπε να αποσταλούν για φέτος 15 -20 γραπτές εργασίες σε μια σειρά 15 – 20 μαθημάτων και έχουν επιστραφεί διορθωμένες μόνο 5-6». (Loïc, 35 ετών, 1ο έτος, Ανθρωπιστικές Επιστήμες).

Σύμφωνα με τη Wilson (2010, σελ. 26) αν και οι μεταπτυχιακοί κρατούμενοι στη Νορβηγία χρησιμοποιούν σε συνδυασμό την «πρόσωπο με πρόσωπο» διδασκαλία και την εξ αποστάσεως εκπαίδευση εκφράζουν τις ανησυχίες τους όσον αφορά στο «πώς να πουν σωστά» τις έννοιες που ενώ τις κατανοούν σε ακαδημαϊκά κείμενα δεν ξέρουν να τις αναπτύξουν στον προφορικό και γραπτό λόγο. Η συγκεκριμένη «αδυναμία» επιτείνεται, δεδομένου της μοναξιάς και της απομόνωσης που βιώνουν στη φυλακή. Σύμφωνα με τους μεταπτυχιακούς κρατούμενους στη Νορβηγία, η έλλειψη ομάδων – συζητήσεων και χώρων στους οποίους μπορούν να συμμετάσχουν σε αυτό που ονομάζουν «πνευματική ομιλία» είναι ανύπαρκτη.

Η αποκατάσταση αυτής της ανάγκης με τη δυνατότητα πρόσβασης σε μια εικονική κοινότητα μάθησης δεν ικανοποιεί τους κρατούμενους – φοιτητές στα Καταστήματα Κράτησης στην Αγγλία διότι, όπως επισημαίνει η Wilson (2010), θέλουν να αισθάνονται ότι «αποτελούν μέρος σε κάτι περισσότερο από».

Η Watts (2010), με βάση την εμπειρία της ως καθηγήτριας του Ανοικτού Πανεπιστημίου της Μ. Βρετανίας, επισημαίνει ότι η επικοινωνία με τους κρατούμενους - φοιτητές, εκτός από το ότι είχε δυσκολίες λόγω της καχυποψίας των σωφρονιστικών υπαλλήλων, της αυστηρότητας στον έλεγχο των προσωπικών της αντικειμένων ακόμα και του υλικού διδασκαλίας, δεν ήταν αποτελεσματική, διότι στις συναντήσεις που είχε μαζί τους στο χώρο μελέτης πήγαινε πάντα με συνοδεία και κατά τη διάρκεια των συναντήσεων ήταν υπό την επιτήρηση του προσωπικού της φυλακής. Η συγκεκριμένη τακτική, τονίζει η Watts (2010), της δημιούργησε μια αίσθηση αμηχανίας και μια ψυχολογική πίεση η οποία την αποπροσανατόλιζε από την πρακτική της διδασκαλίας με αποτέλεσμα να αισθάνεται ότι είναι «ξένη» στο συγκεκριμένο περιβάλλον.

Οι Adams & Pike (2008, σελ 5) επισημαίνουν επίσης, τη συμβολή του καθηγητή – συμβούλου στην ενδυνάμωση της κοινότητας και του φοιτητή μέσα στη φυλακή. Σε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα υγειονομικής περίθαλψης που εφαρμόστηκε ένας κρατούμενος εξέφρασε την άποψη: «Αυτοί (οι καθηγητές στο Ανοικτό Πανεπιστήμιο της Μ. Βρετανίας) ήταν ενθουσιώδεις και πυροβόλησαν τη φαντασία μου...» (Φοιτητής Φυλακές: ST5).

2.1 Η Αυτονομία στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση των κρατουμένων

Σύμφωνα με τη Salane (2008, σελ. 8) το κύριο πλεονέκτημα της εκπαίδευσης από απόσταση φαίνεται να είναι η μεγάλη ικανότητα για προσαρμογή σε οποιαδήποτε κατάσταση και συνεπώς και σε αυτή των κρατουμένων. Το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό γνώρισμα της προσαρμοστικότητας της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης ουσιαστικά αναδεικνύει την ευελιξία της συγκεκριμένης εκπαιδευτικής μεθόδου.

Ωστόσο, η Salane (2008, σελ. 13) επισημαίνει, ότι μία πτυχή της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης που παρουσιάζει σοβαρά προβλήματα για τους φοιτητές-κρατούμενους στα Καταστήματα Κράτησης στη Γαλλία, είναι η αναγκαιότητα να μπορέσουν να διαχειριστούν το χρόνο τους.

Το εκπαιδευτικό ίδρυμα CNED ζητάει από τους εκπαιδευόμενους να συμμορφωθούν με τις απαιτήσεις ενός χρονοδιαγράμματος που είναι προκαθορισμένο ενώ στην πραγματικότητα η εφαρμογή του στις συνθήκες της φυλακής έρχεται σε σύγκρουση με το χρονοδιάγραμμα της φυλακής και τις συνθήκες υλοποίησης του. Οι κρατούμενοι δεν αποφασίζουν για τη διαθεσιμότητα του χρόνου τους μέσα στη φυλακή. Ακολουθούν εντολές σχετικά με το πότε θα σηκωθούν, θα γευματίσουν, θα κάνουν ένα ντους, θα συμμετέχουν σε αθλητικές και πολιτιστικές δραστηριότητες ή σε κάποια αμειβόμενη απασχόληση.

Σύμφωνα με τη Salane (2008), η πραγματικότητα στη φυλακή καθώς και το γεγονός ότι οι περισσότεροι κρατούμενοι έχοντας μηδαμινές εμπειρίες στην εκπαίδευση και περιορισμένες μαθησιακές δυνατότητες, επιστρέφουν στη μάθηση ύστερα από αρκετά χρόνια, καθιστά αδύνατον να ρυθμίσουν το χρόνο μελέτης τους σύμφωνα με το χρονοδιάγραμμα των σπουδών τους. Το αποτέλεσμα είναι, ορισμένοι μόνο κρατούμενοι που είναι εξοικειωμένοι με τη διαχείριση του χρόνου στη μελέτη τους να μπορέσουν να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις των σπουδών τους.

Στην Αγγλία αντίθετα, σύμφωνα με τη Wilson (2010, σελ. 28), αν και δεν επιτρέπεται η χρήση του διαδικτύου η αίσθηση αυτονομίας που προσφέρει η εξ αποστάσεως εκπαίδευση βρίσκει μεγάλη ανταπόκριση στις ανάγκες των κρατουμένων.

Αναγνωρίζοντας, όπως και η Salane (2008), ότι κατά τη διάρκεια του εγκλεισμού τους και ειδικά κατά την έναρξη της ποινής τους πρέπει να ανταποκρίνονται συνεχώς στις απρόβλεπτες εντολές των άλλων (πότε να ξυπνήσουν, πότε να φάνε πότε να μελετήσουν, πότε να πάνε για ύπνο, πότε να κοιμηθούν) επισημαίνει ότι οι ευκαιρίες που τους δίνονται για να πάρουν προσωπικές αποφάσεις είναι πραγματικά λίγες.

Σε αυτό το πλαίσιο λοιπόν, υποστηρίζει η Wilson (2010, σελ. 29) σύμφωνα με μαρτυρίες κρατουμένων, η επιλογή να αποκτήσουν υψηλότερο επίπεδο μάθησης στηρίζεται στην αυτοδιάθεση. Χρειάζεται μεγάλη εμμονή με τα μαθήματα για να αναλάβουν τη μελέτη τους σε ένα περιορισμένο χρονικό διάστημα και να μπορούν να διαχειριστούν το χρόνο της φυλακής σε ένα θορυβώδες και ενοχλητικό περιβάλλον.

Επίσης, από το γεγονός ότι μπορούν να διαχειρίζονται το χρόνο τους, σε συνδυασμό με την ορατή απόδειξη του εκπαιδευτικού υλικού, τα βιβλία και τις αναθέσεις εργασιών αποκτούν το αίσθημα της προσωπικής ευθύνης και τη θέση του κρατούμενου που είναι φοιτητής, δηλαδή είναι κάποιος εκτός από έναν κρατούμενο.

2.2 Η χρήση των νέων τεχνολογιών στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση των κρατουμένων

Σύμφωνα με τον Chr Breivik (2010), η πρόσβαση και η αξιοποίηση του διαδικτύου θεωρείται απαραίτητη για εκπαιδευτικούς λόγους και αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα στο πρόγραμμα σπουδών των εγκλείστων στα Καταστήματα Κράτησης της Νορβηγίας. Οι εκπαιδευόμενοι μπορούν να έχουν ελεγχόμενη πρόσβαση σε όλα τα sites. Το σύστημα επικοινωνίας με το διαδίκτυο βασίζεται στην διαδραστικότητα, δηλαδή στην αλληλεπίδραση με παιδαγωγικές ιστοσελίδες και όχι με ανθρώπους έξω από το χώρο της φυλακής. Η συγκεκριμένη πρακτική αλληλεπίδρασης θεωρείται με αυτό τον τρόπο ασφαλής.

Η Bateman (2010) υποστηρίζει ότι η εφαρμογή της εικονικής Πανεπιστημιούπολης (Virtual Campus) στα Καταστήματα Κράτησης του Ηνωμένου Βασιλείου αποτελεί μια ασφαλή διαδικτυακή πλατφόρμα που προσφέρει μια σειρά από ευκαιρίες μάθησης στους παραβάτες. Το σύστημα εφαρμόζεται σύμφωνα με τις πιο αυστηρές προδιαγραφές ασφάλειας της κυβέρνησης και παρέχει μια διάβαση για τους παραβάτες σε τομείς απασχόλησης, οι οποίοι συνδέονται με τα εκπαιδευτικά προγράμματα που χρησιμοποιούνται ευρέως στο Ηνωμένο Βασίλειο.

Σύμφωνα με την Bateman (2010) η Εικονική Πανεπιστημιούπολη χρησιμοποιεί ένα ισχυρό σύστημα διαχείρισης πληροφοριών, που έχει ως στόχο μέσω της καθοδήγησης και της υποστήριξης των εκπαιδευόμενων στα Καταστήματα Κράτησης να μειώσει σημαντικά τον κίνδυνο της υποτροπής τους μετά την αποφυλάκιση. Το Virtual Campus προσφέρει ένα ευρύτερο πρόγραμμα σπουδών που βασίζεται στην εξατομικευμένη μάθηση. Η μάθηση υποστηρίζεται από καθηγητές εξ αποστάσεως σε συνεργασία με εξωτερικούς οργανισμούς. Το σύστημα υποστηρίζει τους εκπαιδευόμενους να συνεχίσουν τις σπουδές τους και να έχουν πρόσβαση στο εκπαιδευτικό υλικό τους μετά την αποφυλάκιση τους με τη διατήρηση ενός χαρτοφυλακίου. Η Εικονική Πανεπιστημιούπολη έχει λάβει υπουργική έγκριση για εθνική ανάπτυξη σε όλα τα Σωφρονιστικά Ιδρύματα στη Μ. Βρετανία.

σύμφωνα με την Purcell (1987) οι κρατούμενοι με την παρακολούθηση προγραμμάτων στο Ανοικτό Πανεπιστήμιο της Αγγλίας χρησιμοποιούν το χρόνο τους εποικοδομητικά και κυρίως μπορούν να απομακρύνουν τους εαυτούς τους από τα κακά στοιχεία της φυλακής. Χαρακτηριστική είναι η μαρτυρία ενός φοιτητή:

«Όταν έχεις ένα φορητό υπολογιστή είναι υπέροχο. Σε κάνει να νιώθεις σαν να είσαι πραγματικά ένας φοιτητής....Δεν υπάρχει κανένα σημείο αποκατάστασης αν δεν ξέρεις τη σύγχρονη τεχνολογία».

2.3 Η αξιοποίηση του εκπαιδευτικού υλικού και της βιβλιοθήκης στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση των κρατουμένων.

Η Watts (2010) επισημαίνει ότι κεντρικό ρόλο στο μοντέλο της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στα Καταστήματα Κράτησης στην Αγγλία είναι ο ανεξάρτητος αυτόνομος εκπαιδευόμενος ο οποίος, έχοντας την καθοδήγηση από ένα ημερολόγιο που περιλαμβάνει τις δραστηριότητες των μαθημάτων του σε συνδυασμό με ένα ευρύ υλικό μελέτης που περιλαμβάνει έντυπο και ηχητικό υλικό (βίντεο κασέτες) μπορεί να μελετήσει με το δικό του ρυθμό. Ωστόσο, η Wilson (2010, σ. 29) επισημαίνει ότι η απαγόρευση της χρήσης του διαδικτύου το οποίο είναι το πλέον απαραίτητο στους φοιτητές αποτελεί αποκαρδιωτικό εμπόδιο για τους κρατούμενους οι οποίοι για να έχουν μια απλή και εύκολη πρόσβαση στο εκπαιδευτικό υλικό χρειάζεται να περάσει πολύς χρόνος.

Σύμφωνα με τη Salane (2008) εκτός από την πρόσβαση σε online μαθήματα, οι κρατούμενοι στα Καταστήματα Κράτησης στη Γαλλία έχουν πρόβλημα και στην πρόσβαση σε υλικό τεκμηρίωσης που μπορεί να στηρίξει τη μελέτη τους. Οι βιβλιοθήκες των Σωφρονιστικών Καταστημάτων δεν διαθέτουν το απαραίτητο υλικό με αποτέλεσμα να εξαρτάται η μελέτη τους από τη βοήθεια που τους παρέχουν οι συγγενείς και οι φίλοι, όσον αφορά στην προμήθεια τους σε βιβλία, που τους είναι απαραίτητα στη μελέτη τους.

Η Salane (2008, σελ.13) καταλήγει ότι τα προβλήματα της πρόσβασης στις πληροφορίες, στα μέσα επικοινωνίας και στην τεκμηρίωση καθώς και το γεγονός ότι για την αναζήτηση πληροφοριών οι κρατούμενοι αναγκάζονται να ζητήσουν βοήθεια από άλλα πρόσωπα τους καθιστά τα σε μια σχέση εξάρτησης από άλλους εξωγενείς παράγοντες από την καλή θέληση των οποίων εξαρτάται η πορεία των σπουδών τους. Το γεγονός αυτό, έρχεται σε σύγκρουση με μια απαραίτητη προϋπόθεση της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης που είναι η αυτονομία του φοιτητή, καθώς ο ίδιος πρέπει να αναλάβει τον έλεγχο της δικής του εκπαίδευσης, δηλαδή της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.

Την παράμετρο της καλής θέλησης από τρίτα άτομα (σωφρονιστικοί υπάλληλοι, εκπαιδευτές, γνωστοί και φίλοι) έχουν επισημάνει και οι Wilson, (2010), Pike, (2010) ως αναγκαία προϋπόθεση για την δυνατότητα των κρατουμένων να φοιτήσουν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Συμπερασματικά, η εφαρμογή της Ανοικτής και εξ Αποστάσεως εκπαίδευσης στους κρατούμενους στα Καταστήματα Κράτησης των Ευρωπαϊκών χωρών (Αγγλία, Γαλλία, Σκανδιναβικές χώρες) γίνεται δια αλληλογραφίας. Διακρίνεται για τα εξής χαρακτηριστικά γνωρίσματα:

- 1 Την ευελιξία της αφού προσαρμόζεται στην κατάσταση των κρατουμένων.
- 2 Τη δυνατότητα αυτονομίας στη διαχείριση του χρόνου από τους κρατούμενους φοιτητές (παρά τις δύσκολες συνθήκες της φυλακής). Αν και η αυτονομία στη διαχείριση του χρόνου, του τόπου και του ρυθμού μελέτης στο χώρο της φυλακής δεν είναι εύκολη υπόθεση, ωστόσο δεν είναι και ακατόρθωτη. Χρειάζεται μεγάλη επιμονή και εμμονή από τους κρατούμενους – φοιτητές, προκειμένου να επιτύχουν το στόχο τους μέσω της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.
- 3 Δεν διακρίνεται για την αλληλεπίδραση που προκύπτει από την «πρόσωπο με πρόσωπο» επικοινωνία με τους καθηγητές – συμβούλους γεγονός το οποίο (με εξαίρεση τα Καταστήματα Κράτησης στις Σκανδιναβικές χώρες) ενισχύεται από την απαγόρευση της χρήσης του Η/Υ και της αξιοποίησης του διαδικτύου.
- 4 Περιοριστικός παράγοντας στην αλληλεπίδραση των κρατουμένων – φοιτητών με το εκπαιδευτικό υλικό αποτελεί η αδυναμία πρόσβασης σε αυτό, αφού έρχεται στη φυλακή με μεγάλη χρονική καθυστέρηση. Η αλληλεπίδραση ανάμεσα στον κρατούμενο - διδασκόμενο και στο εκπαιδευτικό υλικό για να επιτευχθεί χρειάζεται πρωτίστως να υπάρχει η καλή θέληση από ανθρώπους που θα ενδιαφερθούν να του παρέχουν αυτό το υλικό, γεγονός που δημιουργεί μια σχέση εξάρτησης του κρατούμενου φοιτητή με άλλα πρόσωπα.
- 5 Αποτελεί επίσης περιοριστικό παράγοντα στη μάθηση των κρατουμένων, η έλλειψη βιβλιοθήκης στα Καταστήματα Κράτησης. Απαραίτητη προϋπόθεση για την εφαρμογή προγραμμάτων εξ αποστάσεως εκπαίδευσης είναι η χρηματοδότηση τους καθώς και η προώθηση τους από τα Ανοικτά

Πανεπιστήμια, όπως είναι το Ανοικτό Πανεπιστήμιο της Μ. Βρετανίας, η συμβολή του οποίου θα διερευνηθεί στις επόμενες ενότητες.

2.4 Τα χαρακτηριστικά της εξ αποστάσεως εκπαίδευση σύμφωνα με τους ευρωπαϊκούς σωφρονιστικούς κανόνες.

Στην Παγκόσμια διακήρυξη των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών, που ψηφίστηκε το 1948, ορίζεται ότι «η εκπαίδευση πρέπει να αποβλέπει στην πλήρη ανάπτυξη της ανθρώπινης προσωπικότητας και στην ενίσχυση του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών» (Universal Declaration of Human Rights, άρθρο 26, παρ. 2). Σύμφωνα με αυτή την αρχή, στο Συμβούλιο των Υπουργών της Ευρώπης (1989) αναγνωρίζεται στη Σύσταση (R89)12 ότι η διδασκαλία και η εκπαίδευση στις φυλακές βασίζεται στο ανθρώπινο δικαίωμα της μάθησης έτσι όπως ορίστηκε στο 4^ο Συνέδριο της Unesco για την Εκπαίδευση Ενηλίκων. Πρόκειται για το δικαίωμα που έχει ο ενήλικας στο:

- Να διαβάζει και να γράφει
- Να αμφισβητεί και να αναλύει
- Να φαντάζεται και να δημιουργεί
- Να διαβάζει οτιδήποτε αφορά το δικό του κόσμο και να γράφει ιστορία
- Να έχει πρόσβαση σε εκπαιδευτικούς πόρους
- Να αναπτύξει τις ατομικές και συλλογικές ικανότητες
(CoE 1989, παρ. 2.2, σελ.11)

Αναγνωρίζεται, επίσης, ότι «το βασικό καθήκον των εκπαιδευτικών που εργάζονται με φυλακισμένους είναι να προσπαθούν να κάνουν την εκπαίδευση μέσα στις φυλακές να μοιάζει με την εκπαίδευση ενηλίκων έξω από τη φυλακή. Με άλλα λόγια, η εκπαίδευση στη φυλακή είναι αξία από μόνη της, ανεξάρτητα από τους σκοπούς του σωφρονιστικού συστήματος. Αυτή η προσέγγιση είναι κατάλληλη για κάθε σωφρονιστικό σύστημα στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης» (CoE 1989, παρ. 2.5, σελ.13).

Το Συμβούλιο των Υπουργών (1989) λοιπόν, αναγνωρίζει στη Σύσταση (R89)12 τη σημασία που έχει η εκπαίδευση ενηλίκων στην εκπαίδευση των κρατούμενων και λαμβάνοντας υπόψη τις συνθήκες των φυλακών, διερευνά τη δυνατότητα εφαρμογής ευέλικτων μεθόδων διδασκαλίας, προκειμένου οι κρατούμενοι να συνεχίσουν την εκπαίδευση τους στην περίπτωση μεταφοράς τους σε άλλη φυλακή ή της προσωρινής τους κράτησης ή ακόμα και στην περίπτωση της αποφυλάκισης τους (παρ. 5.4, σελ. 23). Με αυτό το σκεπτικό, διερευνάται στη Σύσταση (R89)12, η εφαρμογή της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης ως μιας ευέλικτης μεθόδου διδασκαλίας, της οποίας όμως «τα μαθήματα θα πρέπει να εξεταστούν υπό το πρίσμα των παρατηρήσεων που διατυπώνονται για τις μεθόδους εκπαίδευσης ενηλίκων» (CoE 1989, παρ. 5.7, σελ. 24). Στη Σύσταση (R89)12 ορίζεται ότι η εξ αποστάσεως εκπαίδευση παρέχεται μόνο δια αλληλογραφίας.

Σύμφωνα με την επιτροπή, η εξ αποστάσεως εκπαίδευση έχει το βασικό πλεονέκτημα της ευελιξίας, αφού οι κρατούμενοι μπορούν να συνεχίσουν τις σπουδές τους παρόλο που μπορεί να μεταφέρονται από φυλακή σε φυλακή ή ακόμα μπορεί και να αποφυλακιστούν. Στη Σύσταση (R89)12 χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι: «Ένα άλλο πλεονέκτημα της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, για τους φυλακισμένους είναι ότι είναι πολύ πιο εφικτό να συνεχίσουν τα μαθήματα αν έχουν μεταφερθεί από τη μια φυλακή στην άλλη ή αν έχουν αποφυλακιστεί» (CoE 1989, παρ. 5.9, σελ. 25). Αναγνωρίζει επίσης «το τεράστιο πλεονέκτημα που έχουν τα Ανοικτά Πανεπιστήμια να διαθέτουν μια ευρεία επιλογή μαθημάτων από την οποία οι κρατούμενοι μπορούν να επωφεληθούν» (CoE1989, παρ. 5.9, σελ. 25).

Πλεονέκτημα επίσης αποτελεί η αυτονομία στη μάθηση που παρέχει η εξ αποστάσεως εκπαίδευση με την αξιοποίηση κασετών ήχου ή βίντεο, αφού «στην περίπτωση αυτή ο φοιτητής θεωρείται ότι πρέπει να εργάζεται ανεξάρτητα και να παρακολουθεί την πρόοδό του» (CoE1989, παρ. 5.6, σελ. 24).

Στο Συμβούλιο των Υπουργών της Ευρώπης (1989) αναγνωρίζεται με τη Σύσταση (R89)12 η εξ αποστάσεως εκπαίδευση ως μια ευέλικτη μέθοδος διδασκαλίας η οποία παρέχεται στα Καταστήματα Κράτησης μέσω αλληλογραφίας. Σύμφωνα με την επιτροπή, η αξιοποίηση οπτικοακουστικού υλικού στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση συμβάλλει στην άμεση ανατροφοδότηση των κρατουμένων – φοιτητών και στην αυτονομία στη μάθησή τους.

Η επιτυχία στην εφαρμογή της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης σε κρατούμενους σχετίζεται με τη δυνατότητα που έχει ο εκπαιδευόμενος να επικοινωνεί με τον καθηγητή - σύμβουλο, «πρόσωπο με πρόσωπο», γεγονός όμως που δεν είναι εφικτό στο συγκεκριμένο χώρο, και αυτό αποτελεί ένα βασικό μειονέκτημα στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Η έλλειψη χρηματοδότησης των σπουδών αποτελεί επίσης έναν ανασταλτικό παράγοντα στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση των κρατουμένων.

1. Σημαντικός είναι ο ρόλος των Ανοικτών Πανεπιστημίων στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση των κρατουμένων διότι διαθέτουν μια ευρεία επιλογή μαθημάτων από την οποία οι κρατούμενοι μπορούν να επωφεληθούν. Η επιτροπή θεωρεί ότι η περίπτωση των Ανοικτών Πανεπιστημίων της Μ. Βρετανίας και της Ολλανδίας διακρίνεται για την αξιοποίηση οπτικοακουστικού υλικού και κυρίως για την επικοινωνία «πρόσωπο με πρόσωπο» των καθηγητών - συμβούλων με τους κρατούμενους. Η χρηματοδότηση των σπουδών είναι αναγκαία γιατί «οι προοπτικές φοίτησης ενισχύονται σημαντικά εάν μπορούν να δοθούν τα δίδακτρα». (CoE 1989, παρ. 5.8, σελ. 25).

Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση όμως έχει και βασικά μειονεκτήματα, και για αυτό συστήνεται η περιορισμένη χρήση της στα Καταστήματα Κράτησης. Τα μειονεκτήματα είναι τα εξής:

2. Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση δεν διακρίνεται για την κινητοποίηση της στην αυτενέργεια του εκπαιδευόμενου όσον αφορά:

α) στην επεξεργασία των βιωμάτων του αφού «αφήνει ελάχιστα περιθώρια στον εκπαιδευόμενο της σύνδεσης της μαθησιακής του πορείας με τη δική του εμπειρία και το περιβάλλον του» και β) στη συμμετοχή του στη διαμόρφωση του περιεχομένου της μελέτης σύμφωνα με τις ανάγκες του, καθώς «το περιεχόμενο του μαθήματος είναι στατικό και επομένως μη διαπραγματεύσιμο, αφού το βασικό στοιχείο της συμμετοχής του φοιτητή στη διαμόρφωση της μελέτης του είναι σχεδόν ανύπαρκτο» (CoE 1989, παρ. 5.7, σελ. 24).

3. Η επικοινωνία με τους καθηγητές - συμβούλους και με τους άλλους φοιτητές στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση είναι σχεδόν ανύπαρκτη αφού «υπάρχει ελάχιστη ή και ολοκληρωτική απουσία της «πρόσωπο με πρόσωπο» διδασκαλίας καθώς και επαφής με άλλους φοιτητές που συμμετέχουν σε μεθόδους της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης» και αυτό έχει ως αποτέλεσμα «το κίνητρο των εκπαιδευομένων για τα εξ αποστάσεως μαθήματα να διατηρείται πολύ δύσκολα και για αυτό να χαρακτηρίζονται από πολύ υψηλά ποσοστά εγκατάλειψης». (CoE 1989, παρ. 5.7, σελ. 24). Στην περίπτωση όμως, που παρέχεται «αμοιβαία υποστήριξη και βοήθεια από καθηγητές κατά τη διάρκεια της «πρόσωπο με πρόσωπο» συμβουλευτικής των κρατουμένων, οι προοπτικές φοίτησης ενισχύονται σημαντικά» (CoE 1989, παρ. 5.8, σελ. 25).

4. Τα εξ αποστάσεως μαθήματα έχουν εφαρμογή «μόνο για την ανάπτυξη των γνωστικών δεξιοτήτων και είναι πολύ λιγότερο κατάλληλα για τη μάθηση που περιλαμβάνει την ανάπτυξη πρακτικών δεξιοτήτων και στάσεων». (CoE 1989, παρ. 5.7, σελ. 24).
5. Η μάθηση μέσω της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης αφορά «ένα μικρό αριθμό κρατούμενων καθώς είναι κατάλληλη στην περίπτωση των σπουδών πανεπιστημιακού επιπέδου και όταν οι γνώσεις οι δεξιότητες και τα κίνητρα των σπουδαστών είναι επαρκή» (CoE 1989, παρ. 5.8, σελ.24).

2.5 Τα αποτελέσματα της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στους κρατούμενους.

Η σημαντικότητα του ρόλου των Ανοικτών Πανεπιστημίων στη Δ.Β.Μ των ευπαθών ομάδων, όπως οι κρατούμενοι, με σκοπό την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού αποδεικνύεται στο 1ο Συνέδριο για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση (ΑεξΑΕ). Σε αυτό το συνέδριο οι Τόμσον και Χρυσόχοος (2001) με αφορμή την περίπτωση του Νέλσον Μαντέλα και των πολιτικών κρατούμενων που ενώ ήταν φυλακισμένοι στο Robben Island μπόρεσαν να συνεχίσουν τις σπουδές τους παρακολουθώντας προγράμματα μέσω της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στο Πανεπιστήμιο της Ν. Αφρικής (UNISA), υπογραμμίζουν τον πρωτοποριακό ρόλο του Πανεπιστημίου αφού από το 1946 εισήγαγε την εξ αποστάσεως εκπαίδευση στην εκπαιδευτική του πολιτική και από τότε μέχρι σήμερα καλλιεργεί την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση ως «στάση ζωής» παρέχοντας έτσι νέες ευκαιρίες σε άτομα που βιώνουν τον κοινωνικό αποκλεισμό.

Σύμφωνα με την Pike (2010, σελ. 3), τα οφέλη από την εξ αποστάσεως εκπαίδευση στη φυλακή είναι τα εξής: α) Οι κρατούμενοι αποκτούν την αίσθηση ότι μπορεί η ζωή να αλλάξει μέσα στη φυλακή, β) αποκτούν εμπιστοσύνη στους εαυτούς τους και κυρίως αποκτούν το αίσθημα της χειραφέτησης ότι μπορούν να ξεπεράσουν την κατάσταση του κρατούμενου αποκτώντας την ελπίδα για ένα μέλλον απαλλαγμένο από το έγκλημα. Η εκπαίδευση άλλωστε σύμφωνα με τους Costelloe & Warner (2007) μειώνει την καταστροφή που προκαλεί σε προσωπικό επίπεδο ο εγκλεισμός.

Η Purcell (1987) υποστηρίζει ότι η μελέτη στο Ανοικτό Πανεπιστήμιο της Αγγλίας δίνει στους κρατούμενους μια νέα ταυτότητα καθώς μπορούν και ξεφεύγουν από το status του φυλακισμένου και αισθάνονται ότι είναι μέρος της μεγαλύτερης ομάδας των φοιτητών που είναι έξω από τη φυλακή. Παρόμοια, ο Αλοσκόφης (2010) επισημαίνει στην έρευνα που πραγματοποίησε στους κρατούμενους των Δικαστικών Φυλακών Κορυδαλλού ότι το βασικό κίνητρο για τη συμμετοχή τους σε εκπαιδευτικά προγράμματα είναι η ανάγκη να αισθανθούν ότι αποκτούν μια νέα ταυτότητα που δεν έχει καμιά σχέση με την ταυτότητα του κρατούμενου.

Επίσης, σύμφωνα με την Purcell (1987) οι κρατούμενοι με την παρακολούθηση προγραμμάτων στο Ανοικτό Πανεπιστήμιο της Αγγλίας αποκτούν μια μεγάλη και σημαντική διάσταση στον έλεγχο της ίδιας της ζωής τους μέσα στη φυλακή καθώς αισθάνονται για πρώτη φορά ότι μπορούν να κάνουν επιλογές και να παίρνουν αποφάσεις για το ίδιο τους τον εαυτό.

Παρόμοια, ο Jay (2008, σελ.15) θεωρεί ότι στη φυλακή τα πλεονεκτήματα της εκπαίδευσης που βασίζεται στο διαδίκτυο είναι πολλά :

- Άμεση και απεριόριστη πρόσβαση σε αμέτρητα προγράμματα κατάρτισης υψηλής ποιότητας, και σε πόρους που μπορούν να αυξήσουν σημαντικά τις εκπαιδευτικές ευκαιρίες των κρατούμενων και να συμβάλλουν εποικοδομητικά στην ανάπτυξη των ίδιων ακόμα και του προσωπικού των φυλακών.

- Σύνδεση πριν την αποφυλάκιση των παραβατών με τις οικογένειες τους και τις κοινότητες τους με τη χρήση του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και του video προκειμένου να προετοιμαστούν για μια επιτυχή είσοδο στην κοινωνία.
- Το σημαντικότερο όμως είναι, ότι η πρακτική εμπειρία με το διαδίκτυο πριν από την αποφυλάκιση προετοιμάζει καλύτερα τους παραβάτες για την πανταχού παρουσία αυτού του πόρου μέσα στην κοινωνία.

Μια πρόσφατη έκθεση από τη Βουλή των Κοινοτήτων Εκπαίδευσης και της Επιτροπής Δεξιότητων (2005 όπ. αναφ. στην Englebright, 2007, σελ. 10) επισημαίνει ότι η έλλειψη πρόσβασης στις ΤΠΕ είναι μια αποτυχία της ισχύουσας διάταξης. Υποστηρίζει επίσης, ότι κρατούμενοι πρέπει να έχουν δεξιότητες στη χρήση του υπολογιστή για την πρόσβαση σε online μαθήματα και τη βελτίωση των προοπτικών απασχόλησης τους.

Το συμπέρασμα που προκύπτει, είναι ότι στη φυλακή η εφαρμογή προγραμμάτων της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης έχει ευεργετικά αποτελέσματα για τους ίδιους τους κρατούμενους. Η ζωή τους αλλάζει γιατί ασχολούνται με κάτι διαφορετικό που δεν σχετίζεται με την κουλτούρα της φυλακής. Για πρώτη φορά αρχίζουν να κερδίζουν τη χαμένη τους αυτοεκτίμηση και κυρίως για πρώτη φορά μπαίνουν στη διαδικασία να ελπίζουν ότι υπάρχει ζωή έξω από τη φυλακή, στην οποία κάποια μέρα θα μπορέσουν να ενσωματωθούν.

3. Μελέτη περίπτωσης το Ανοικτό Πανεπιστήμιο της Μ. Βρετανίας και η συμβολή του στην εκπαίδευση των κρατουμένων

Το Ανοικτό Πανεπιστήμιο προσφέρει ευκαιρίες στους τροφίμους των φυλακών στη Βρετανία και στη Δημοκρατία της Ιρλανδίας για την εξ αποστάσεως μελέτη των μαθημάτων του Ανοικτού Πανεπιστημίου. Η ημερομηνία προέλευσης αυτής της επιτυχούς συνεργασίας με το σύστημα των αρχών των φυλακών ανάγεται στη δεκαετία του 1970 και αντανακλά την ιδρυτική του αποστολή καθώς επίσης το γεγονός ότι, σύμφωνα με τους Rumble & Harry (1982, όπ. αναφ. στους Λιοναράκη & Κουστουράκη, 2010), αποτελεί «*το μεγαλύτερο εκπαιδευτικό δημοκρατικό πείραμα του 20^{ου} αιώνα, αφού άνοιξε τους δρόμους της ελεύθερης πρόσβασης του κόσμου στην Παιδεία*».

Το σχέδιο του Ανοικτού Πανεπιστημίου για τις φυλακές διοικείται από τα 13 Περιφερειακά Κέντρα και συντονίζεται από το τμήμα εγγραφών των φοιτητών και από την υπηρεσία έρευνας στο Nottingham. Το OU/UK έχει αποκτήσει μια ισχυρή παρουσία στις βρετανικές φυλακές καθώς πάνω από 1500 φοιτητές σε περίπου 150 φυλακές σε όλη τη Βρετανία και την Ιρλανδία, φοιτούν σε αυτό μελετώντας πάνω από 200 μαθήματα σε όλες τις σχολές (The Open University Prison Scheme) (OU/UK Labspace 2007b).

Μια βασική ομάδα σε κάθε Περιφερειακό Κέντρο ασχολείται με την επεξεργασία της πλειοψηφίας των ερωτημάτων που σχετίζονται με τους φοιτητές στη φυλακή. Τα ερωτήματα αφορούν στην επιλογή των βασικών μαθημάτων, στη διαδικασία εγγραφής καθώς και στη χρηματοδότηση. Για την επιλογή μαθημάτων σε πιο προχωρημένο επίπεδο καθώς και για την παροχή συμβουλευτικής σε θέματα σταδιοδρομίας οι φοιτητές μπορούν να απευθύνονται στον ειδικό σύμβουλο του OU/UK που υπάρχει σε κάθε Περιφερειακό Κέντρο.

Ο Διευθυντής του κέντρου και επικεφαλής της ομάδας έρευνας στο Nottingham παρέχει στους κρατούμενους - φοιτητές τις πιο ακριβείς πληροφορίες για την επιλογή των μαθημάτων και για τα «μονοπάτια» που μπορούν να ακολουθήσουν στη μελέτη

τους κατόπιν επικοινωνίας με τους Συμβούλους οι οποίοι βρίσκονται στις φυλακές κάθε περιφερειακού κέντρου καθώς και με τους υπευθύνους των τμημάτων εκπαίδευσης στις φυλακές (The Open University Prison Scheme) (OU/UK, Labspace, 2007c).

Οι κρατούμενοι - φοιτητές με δυσλεξία μπορούν να απευθυνθούν στον διευθυντή της εκπαίδευσης στη φυλακή, προκειμένου να έχουν συμβουλές από το Ανοικτό Πανεπιστήμιο σχετικά με το πως να αντιμετωπίσουν τις δυσκολίες που έχουν στη γραφή. Η στήριξη του Πανεπιστημίου σε αυτό το θέμα, τους παρέχεται σε έντυπη μορφή με ένα εγχειρίδιο για την αντιμετώπιση της δυσλεξίας (Coping with dyslexia in prison) (OU/UK, Labspace, 2007a).

Η ομάδα συνδέσμου της φυλακής με το Ανοικτό Πανεπιστήμιο παρέχει χρηματικά βραβεία στους φοιτητές μέσα στη φυλακή (με βασικό κριτήριο την προηγούμενη επίδοση τους στα μαθήματα, η οποία πρέπει να κυμαίνεται μεταξύ 30 και 60 βαθμών) και συνεργάζεται με την Prison Education Trust (PET) όσον αφορά στη χρηματοδότηση των μαθημάτων για τους νέους φοιτητές (The Open University Prison Scheme) (OU/UK, Labspace, 2007c).

Τρία φυλλάδια με στόχο την ενημέρωση των φοιτητών προωθεί το Ανοικτό Πανεπιστήμιο. Πρόκειται για τα εξής: 1) «Ανοίγοντας τις πόρτες για τη μελέτη» 2) «Μαθήματα για κρατούμενους» και 3) «Η μελέτη μετά τη φυλακή» (Information for students) (OU/UK, Labspace, 2007b).

Στο πρώτο φυλλάδιο οι φοιτητές έχουν τη δυνατότητα να ενημερωθούν για τη λειτουργία του, τη διαδικασία της εγγραφής τους καθώς και για τα μαθήματα που μπορούν να επιλέξουν. Το δεύτερο φυλλάδιο περιλαμβάνει τα μαθήματα που είναι διαθέσιμα και ειδικότερα για το πρώτο επίπεδο που είναι το βασικό επίπεδο και που οδηγεί στο πτυχίο. Το τρίτο φυλλάδιο παρέχει πληροφορίες και συμβουλές σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο μπορούν να συνεχίσουν τις σπουδές τους στο Ανοικτό Πανεπιστήμιο μετά την αποφυλάκιση τους (Information for students) (OU/UK, Labspace, 2007b).

Στην ιστοσελίδα «OU Prison Education» η εκπαίδευση στη φυλακή αποκτά το δικό της «πρόσωπο» μέσα από μια συνεχή προσπάθεια του Ανοικτού Πανεπιστημίου για ενίσχυση, στήριξη και ενημέρωση όχι μόνο των υποψήφιων φοιτητών αλλά και των καθηγητών – συμβούλων που έρχονται σε επικοινωνία με τους φοιτητές που είναι έγκλειστοι στα Καταστήματα Κράτησης. Η ιστοσελίδα αναδεικνύει την ανοικτή, καινοτόμα και ευέλικτη πολιτική του καθώς παρέχει ένα πλούσιο υλικό από ανοικτούς εκπαιδευτικούς πόρους (π.χ., ψηφιακή εφημερίδα, learning tools, windows media player, φωτογραφικό υλικό) που διατίθενται σε όλους τους ενδιαφερόμενους για τη σωφρονιστική εκπαίδευση.

Στην ιστοσελίδα για την εκπαίδευση στις φυλακές (OU Prison Education) παρέχονται πληροφορίες για το ρόλο του καθηγητή - συμβούλου στους κρατούμενους και για το πρόγραμμα σπουδών. Επίσης, ο σημαντικός ρόλος του καθηγητή - συμβούλου αναδεικνύεται και από τη δημοσίευση των συνεδρίων που έχουν γίνει για την εκπαίδευση στη φυλακή καθώς και από το γεγονός ότι οι απόψεις, οι προβληματισμοί και οι αγωνίες των ειδικών για τη σωφρονιστική εκπαίδευση ανταλλάσσονται σε ένα γόνιμο πεδίο διαλόγου και κριτικού στοχασμού. Ειδικοί, όπως οι: Pike, Mortimer, Salane, Irvin & Wilson κ.ά., μιλάνε ανοικτά και δεν διστάζουν να αποκαλύψουν μέσα από τις αφηγήσεις τους την πραγματική εικόνα της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στα Καταστήματα Κράτησης στην Ευρώπη. (Academics interested in Higher or Distance Education in Prisons) (OU/UK Labspace).

Η εφημερίδα: «Inside News»

Το περιβάλλον της ιστοσελίδας γίνεται ακόμα πιο «ζωντανό» και αλληλεπιδρά με τον αναγνώστη με τη δημοσίευση όλων των πρόσφατων εξελίξεων που αφορούν στην εκπαίδευση στη φυλακή. Η εφημερίδα «Inside News» δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά στο διαδίκτυο το 2007. Βασικό στοιχείο της φιλοσοφίας της ίδρυσης της είναι ότι για την επίτευξη της βελτίωσης των μαθησιακών ικανοτήτων των κρατούμενων είναι απαραίτητη προϋπόθεση η κατανόηση του πλαισίου στο οποίο κινούνται, δηλαδή η φυλακή (<http://labspace.open.ac.uk/course/>).

Χαρακτηριστικές είναι επίσης οι μαρτυρίες κάποιων εγκλειστών στα Καταστήματα Κράτησης, που φοιτούν στο Ανοικτό Πανεπιστήμιο, για τη σημασία που έχει η εκπαίδευση για τους ίδιους καθώς και για τα κίνητρα που τους ώθησαν σε αυτή την επιλογή.

«Η μελέτη στο Ανοικτό Πανεπιστήμιο με άλλαξε εντελώς σαν άτομο. Εμπλουτίζοντας τις γνώσεις μου πάνω σε κοινωνικά θέματα είμαι πιο σίγουρος και αισιόδοξος για το μέλλον». (Maurice Dingwall prize winner) (OU/UK, Labspace, 2008a).

«Επέλεξα να σπουδάσω στη φυλακή επειδή ήθελα να κάνω κάτι εποικοδομητικό και χρονοβόρο και καθώς ήμουν ενθουσιασμένος με την προοπτική της μελέτης ήταν κάτι που το απόλαυσα και το βρήκα προκλητικό. Η συμβουλή μου σε όποιον θέλει να σπουδάσει μέσα στη φυλακή είναι ότι αναμφισβήτητα αξίζει κάθε κόπο. Είναι κάτι στέρεο, πρακτικό που επιβεβαιώνει την προσπάθεια στη ζωή». (Nigel, HMP Frankland) (Make a new start with The Open University) (OU/UK, Labspace, 2010-2011b).

3.1 Ο ρόλος του Καθηγητή-Συμβούλου (Tutor) στο Ανοικτό Πανεπιστήμιο της Μ. Βρετανίας

Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση που παρέχεται στους κρατούμενους γίνεται δια αλληλογραφίας και ο καθηγητής – σύμβουλος παρέχει βοήθεια στους φοιτητές κατά την πορεία των σπουδών τους είτε μέσω της αλληλογραφίας είτε με συμβουλευτικές επισκέψεις (όπου είναι δυνατόν) ή ακόμα και με τηλεφωνική συμβουλευτική επικοινωνία (όταν επιτρέπεται για τους σκοπούς του μαθήματος). Η υποβολή των γραπτών εργασιών γίνεται τακτικά στον καθηγητή μέσω του Τμήματος της Εκπαίδευσης ο οποίος επιστρέφει την εργασία στους φοιτητές με εποικοδομητικές παρατηρήσεις. Η επικοινωνία «πρόσωπο με πρόσωπο» γίνεται με τον καθηγητή - σύμβουλο σε επισκέψεις που πραγματοποιεί στη φυλακή. Στην περίπτωση βοήθειας κατά την πορεία των σπουδών ο φοιτητής – κρατούμενος μπορεί να ζητήσει μέσω του Τμήματος Εκπαίδευσης να επικοινωνήσει με τον καθηγητή - σύμβουλο (Support for your studies) (OU/UK, Labspace, 2010/2011c).

Το OU/UK αναγνωρίζει τη σημασία που έχει ο ρόλος του καθηγητή – συμβούλου στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση με τους φοιτητές – κρατούμενους και για αυτό καθιέρωσε το βραβείο Keith Jessop σε αναγνώριση του έργου του Keith, ενός καθηγητή - συμβούλου του Ανοικτού Πανεπιστημίου στις φυλακές πάνω από 30 χρόνια, από το 1988 έως το 2006. Στην τελετή απονομής του βραβείου οι φοιτητές υπογράμμισαν το θετικό αντίκτυπο που έχει για αυτούς να σπουδάζουν στο Ανοικτό Πανεπιστήμιο. Σχολίασαν ότι αισθάνθηκαν ότι ήταν περισσότερο σε θέση να αναλάβουν τον έλεγχο της μοίρας τους και αυτό έγινε εξαιτίας της εμπιστοσύνης που τους καλλιεργήθηκε κατά τη διαδικασία της μάθησης (The Keith Jessop Award) (OU/UK, Labspace, 2007d). Χαρακτηριστική είναι η δήλωση ότι: *«στη φυλακή ο καθηγητής - σύμβουλος του Ανοικτού Πανεπιστημίου είναι το μέλλον για τον κάθε κρατούμενο. Είναι ένας από τους λίγους ανθρώπους που συναντά ο φοιτητής στη*

φυλακή ο οποίος δεν έχει καμιά σχέση με το παρελθόν του» (The Keith Jessop Award) (OU/UK, Labspace, 2007d).

3.2 Το αρθρωτό σύστημα εκπαίδευσης στο Ανοικτό Πανεπιστήμιο της Μ. Βρετανίας

Η Θεματική Ενότητα (Θ.Ε) συνιστά τη βασική λειτουργική μονάδα. Το Ανοικτό Πανεπιστήμιο δίνει τη δυνατότητα στους κρατούμενους - φοιτητές με την παρακολούθηση μιας ή δύο θεματικών ενοτήτων να αποκτήσουν ένα πιστοποιητικό εκπαίδευσης που αντιστοιχεί στο επίπεδο 1 το οποίο πρόκειται για ένα προπτυχιακό επίπεδο.

Για την απόκτηση του διπλώματος σε πτυχιακό επίπεδο απαιτείται η παρακολούθηση περισσότερων θεματικών ενοτήτων με σκοπό την εξειδίκευση στον τομέα του ενδιαφέροντος των φοιτητών. Και στις δύο περιπτώσεις (προπτυχιακό και πτυχιακό επίπεδο) συνιστάται στους κρατούμενους να τολμήσουν να ξεκινήσουν τις σπουδές τους διότι πρόκειται για ευρέως αναγνωρισμένα προσόντα στην τριτοβάθμια εκπαίδευση (Building a qualification) (OU/UK, Labspace, 2010-2011a). Τα γνωστικά αντικείμενα τα οποία μπορούν να σπουδάσουν οι κρατούμενοι – φοιτητές είναι: Arts and Humanities, Business and Management, Computing and ICT, Engineering and Technology, Health and Social Care, Languages, Law, Mathematics and Statistics, Science, Social Sciences. Διακρίνονται από ευελιξία όσον αφορά στις ημερομηνίες της έναρξης τους και αυτό διευκολύνει τους κρατούμενους στο να μπορούν άμεσα (όταν το αποφασίζουν) να εγγράφονται στο Ανοικτό Πανεπιστήμιο (Building a qualification) (OU/UK, Labspace, 2010-2011a).

Ιδιαίτερα σημαντικό είναι επίσης το γεγονός, ότι σε περίπτωση μετακίνησης σε άλλη φυλακή το πρόγραμμα είναι ευέλικτο, ώστε ο φοιτητής να συνεχίσει τις σπουδές του, αρκεί να του επιτραπεί από τη διοίκηση στις φυλακής στην οποία θα απευθυνθεί. Επίσης στην περίπτωση που κάποιος φοιτητής βγει από τη φυλακή έχει τη δυνατότητα να συνεχίσει τις σπουδές του σε όποιο μέρος και αν βρεθεί (What happens when you move prison) (OU/UK, Labspace, 2010).

3.3 Η χρήση των Τεχνολογικών Πληροφορίας και Επικοινωνίας στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση των κρατουμένων στο Ανοικτό Πανεπιστήμιο της Μ. Βρετανίας

Την 1^η Νοεμβρίου 2007 οι συζητήσεις για τη χρήση των ΤΠΕ στην εφαρμογή της εξ αποστάσεως εκπαίδευση στα Καταστήματα Κράτησης είχαν πολύ καλή εξέλιξη. Αποφασίστηκε η χρήση του internet στη φυλακή HMP Whitemoor, το οποίο εκτελείται με μια off-line έκδοση του συστήματος Moodle. (Το Moodle είναι πίσω από το λογισμικό που βασίζεται στο διαδίκτυο το εικονικό περιβάλλον του OU/UK). Επίσης καθιερώθηκε ένα on-line φόρουμ στο OpenLearn, για την εκπαίδευση στις φυλακές και για το προσωπικό του OU (Overcoming the digital divide) (OU/UK, Labspace, 2008b).

Το Ανοικτό Πανεπιστήμιο έθεσε σε εφαρμογή το πιλοτικό πρόγραμμα POLARIS σε επτά φυλακές στο Λονδίνο και μέσω του οποίου τα Τμήματα Εκπαίδευσης παρέχουν ασφαλή πρόσβαση στο διαδίκτυο στους κρατούμενους. Το POLARIS διαμορφώθηκε σε συνεργασία με την ομάδα που επεξεργάζεται το εικονικό περιβάλλον μάθησης του OU/UK προκειμένου οι φοιτητές να έχουν on line μάθηση (POLARIS: a bright new star for prison students) (OU/UK, Labspace, 2008c).

Το Ανοικτό Πανεπιστήμιο επίσης στην προσπάθεια του να υπερβεί το εμπόδιο που αντιμετωπίζουν οι κρατούμενοι στην μάθηση μέσω διαδικτύου προχώρησε σε ένα

σημαντικό διάβημα που είναι η μάθηση μέσω της διαμόρφωσης μιας εικονικής πραγματικότητας στο διαδίκτυο η χρήση της οποίας πληροί τις προϋποθέσεις ασφαλούς χρήσης του διαδικτύου.

Η Εικονική Πανεπιστημιούπολη είναι ένα ασφαλές online σύστημα το οποίο βοηθά την επανεγκατάσταση των παραβατών μέσα στην κοινότητα. Τα χαρακτηριστικά του γνωρίσματα είναι: δημιουργία βιογραφικού σημειώματος, μάθημα, εργαστήριο, αναζήτηση εργασίας, πρόσβαση σε διαδραστικές υπηρεσίες για πληροφορίες και συμβουλευτική καθοδήγηση όσον αφορά στη στέγαση, την οικονομική στήριξη, την οικογένεια, τις σχέσεις και, ίσως το πιο σημαντικό, τη δυνατότητα να μελετήσουν διαπιστευμένα μαθήματα σε ένα ασφαλές περιβάλλον σύνδεσης (The Virtual Campus - is this the future?) (OU/UK, Labspace, 2009).

Έχοντας δημιουργήσει 13 Περιφερειακά Κέντρα και παράλληλα ιδρύοντας σε κάθε Κατάστημα Κράτησης ένα Τμήμα Εκπαίδευσης προωθεί την πολιτική του στην εκπαίδευση των κρατουμένων, έχοντας ως βασικό κριτήριο την ικανοποίηση των εκπαιδευτικών αναγκών τους. Αυτός είναι άλλωστε και ο στόχος του ιστότοπου (www.open.ac.uk/openlearn) στον οποίο η παροχή «ανοικτών» εκπαιδευτικών πόρων (π.χ., ψηφιακή εφημερίδα, learning tools, windows media player, φωτογραφικό υλικό) διαμορφώνει ένα καινοτόμο, ευέλικτο και ελκυστικό περιβάλλον μάθησης για όποιον ενδιαφέρεται για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση στα Καταστήματα Κράτησης.

Το OU/UK παρέχει μαθήματα μέσω αλληλογραφίας στους έγκλειστους στα Καταστήματα Κράτησης της Μ. Βρετανίας και της Ιρλανδίας. Η αποτελεσματικότητα των παροχών του στον τομέα αυτό, φαίνεται από τη μεγάλη απήχηση που έχει στους κρατούμενους (πάνω από 1500 φοιτητές σε περίπου 150 φυλακές σε όλη τη Βρετανία και την Ιρλανδία).

Το OU/UK στοχεύει στην ενθάρρυνση και στην κινητοποίηση των κρατουμένων στην τριτοβάθμια εξ αποστάσεως εκπαίδευση και αυτό το πετυχαίνει με την ενημέρωση που παρέχεται από τρία φυλλάδια τα οποία είναι: 1) «Ανοίγοντας τις πόρτες για τη μελέτη» 2) «Μαθήματα για κρατούμενους» και 3) «Η μελέτη μετά τη φυλακή» (Information for students) (OU/UK, Labspace, 2007).

Τα μαθήματα που προσφέρονται στους κρατούμενους βασίζονται στο αρθρωτό σύστημα εκπαίδευσης το οποίο χαρακτηρίζεται από ευελιξία όσον αφορά στην παρακολούθηση των θεματικών εννοιών. Οι κρατούμενοι έχουν τη δυνατότητα να διαμορφώσουν το δικό τους εκπαιδευτικό προφίλ, επιλέγοντας θεματικές ενότητες από ένα μεγάλο εύρος μαθημάτων που οδηγεί στην πιστοποίηση των σπουδών τους σε προπτυχιακό επίπεδο ή στο πτυχίο. Τα εξ αποστάσεως μαθήματα παρέχονται δωρεάν αφού όπως επισημαίνει η Wilson (2010) η χρηματοδότηση τους διευκολύνεται μέσω της φιλανθρωπικής οργάνωσης «Prisoner Education Trust» η οποία χορηγεί κάθε χρόνο 2300 υποτροφίες στους κρατούμενους για μια ποικιλία μαθημάτων εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Παρ' όλα αυτά όμως, η ζήτηση υπερβαίνει κατά πολύ την προσφορά αφού οι αιτήσεις των κρατουμένων ξεπερνούν κάθε μήνα τις 300.

Ο ρόλος του καθηγητή – συμβούλου είναι καθοριστικός στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση που παρέχει το OU/UK. Αν και υπάρχουν εμπόδια στην «πρόσωπο με πρόσωπο» επικοινωνία με τους κρατούμενους, για λόγους ασφάλειας περισσότερο παρά για την μάθηση, οι καθηγητές - σύμβουλοι κάνουν αισθητή την παρουσία τους στο χώρο των φυλακών. Οι Adams & Pike (2008, σελ 5) επισημαίνουν επίσης τη συμβολή του καθηγητή – συμβούλου στην ενδυνάμωση της κοινότητας και του φοιτητή μέσα στη φυλακή. Σε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα υγειονομικής περίθαλψης

που εφαρμόστηκε, ένας κρατούμενος εξέφρασε την άποψη: «Αυτοί (οι καθηγητές στο Ανοικτό Πανεπιστήμιο της Μ. Βρετανίας) ήταν ενθουσιώδεις και πυροβόλησαν τη φαντασία μου ....» (Φοιτητής Φυλακές: ST5).

Η φιλοσοφία του ΟΥ/UK για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση φαίνεται στον ιστότοπο του (labspace.open.ac.uk/course). Πρόκειται για ένα ηλεκτρονικό περιβάλλον επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης καθώς γνωστοποιούνται οι απόψεις όλων των άμεσα εμπλεκόμενων στη σωφρονιστική εκπαίδευση. Από τη μια οι κρατούμενοι που μιλάνε ανοικτά για την εμπειρία της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης που έχουν στο ΟΥ/UK και από την άλλη οι ειδικοί της σωφρονιστικής εκπαίδευσης οι οποίοι προσεγγίζοντας την εξ αποστάσεως εκπαίδευση «εκ των ένδον» επισημαίνουν τα θετικά και τα αρνητικά στοιχεία που χαρακτηρίζουν την εφαρμογή της.

Το γεγονός επίσης ότι μοιράζεται με «ανοικτό» τρόπο στον ιστότοπο του (labspace.open.ac.uk/course) τις ιδέες του και τις απόψεις του για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση και παράλληλα αφήνει χώρο στους άλλους, τους διαφορετικούς (π.χ., τους κρατούμενους) να εκφράσουν τις δικές τους απόψεις, για το πώς βλέπουν οι ίδιοι τη φοίτηση στο Ανοικτό Πανεπιστήμιο, αναδεικνύει το δημοκρατικό χαρακτήρα του. Οι κρατούμενοι νιώθουν ότι είναι σημαντικοί έχοντας αποκτήσει μια νέα ταυτότητα αφενός μεν του φοιτητή που δεν ξεχωρίζει από τους άλλους φοιτητές και η οποία αναγνωρίζεται στην ευρύτερη κοινωνία μέσα από την ιστοσελίδα του Πανεπιστημίου και αφετέρου του πολίτη που αναγνωρίζεται ως ισότιμο μέλος της κοινωνίας. Χαρακτηριστική είναι η μαρτυρία κρατούμενου στην ψηφιακή εφημερίδα «Inside news». «*Η μελέτη στο Ανοικτό Πανεπιστήμιο με άλλαξε εντελώς σαν άτομο. Εμπλουτίζοντας τις γνώσεις μου πάνω σε κοινωνικά θέματα είμαι πιο σίγουρος και αισιόδοξος για το μέλλον*» (Maurice Dingwall prize winner) (OU/UK, Labspace, 2008a).

Στην ίδια εφημερίδα, η δημοσίευση μιας έκθεσης της κυβέρνησης το 2011, στην οποία αναπτύσσει τα σχέδια της για να μειώσει την υποτροπή, αναδεικνύει ότι η πολιτική που εφαρμόζει το ΟΥ/UK για τη σωφρονιστική εξ αποστάσεως εκπαίδευση έχει απήχηση στην Βρετανική κοινωνία. Στην έκθεση, η κυβέρνηση δεσμεύεται για την ανάπτυξη μιας ισχυρότερης σύνδεσης μεταξύ της εκπαίδευσης στις φυλακές και της επαγγελματικής αποκατάστασης, ειδικότερα όσον αφορά στις δεξιότητες που απαιτούν οι εργοδότες (Government Report – Making Prisons Work: Skills for Rehabilitation) (OU/UK, Labspace, 2011).

Το ΟΥ/UK στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση των φυλακισμένων αναγνωρίζει ότι η μεγαλύτερη δυσκολία στην εφαρμογή της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης προέρχεται από το ίδιο το περιβάλλον της φυλακής όπου για λόγους ασφάλειας απαγορεύεται η χρήση του διαδικτύου. Δεδομένου ότι η χρήση του διαδικτύου είναι απαραίτητη για τους φυλακισμένους που θέλουν να συνεχίσουν τις σπουδές τους, έχει αναπτύξει πιλοτικά προγράμματα (π.χ., Polaris, Εικονική Πανεπιστημιούπολη) σε κάποιες φυλακές του Λονδίνου τα οποία στοχεύουν στην ανάπτυξη συνθηκών ασφάλειας στη χρήση του διαδικτύου.

Το ΟΥ/UK, είναι σίγουρα ένα πρωτοποριακό ίδρυμα όσον αφορά στον τρόπο προσέγγισης των κοινωνικά αποκλεισμένων ομάδων, όπως είναι οι κρατούμενοι στα Καταστήματα Κράτησης. Με την ανοικτή πολιτική που εφαρμόζει χαράζει νέους «δρόμους» όχι μόνο για τους ανθρώπους που στοχεύουν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση που παρέχει αλλά και στους ακαδημαϊκούς και στους ειδικούς της σωφρονιστικής εκπαίδευσης.

Η Φιλιππάκου (2003, όπ. αναφ. στον Λιοναράκη 2010α) σε μια πολύ ενδιαφέρουσα έρευνα που πραγματοποίησε καταλήγει ότι το Ανοικτό Πανεπιστήμιο της Μεγάλης Βρετανίας και το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, τα οποία ιδρύθηκαν με διαφορά πολλών ετών, αντιπροσωπεύουν δύο διαφορετικές ιδεολογίες, της έννοιας του «ανοικτού» και της ελεύθερης πρόσβασης. Και τα δύο είναι ανοικτά και εξ αποστάσεως Πανεπιστήμια, αλλά είναι προϊόντα συγκεκριμένων κοινωνικών και ιστορικών συνθηκών και έχουν ακολουθήσει στην πορεία τους διαφορετική λογική. Και ο Λιοναράκης (2010α) χαρακτηριστικά αναφέρει ότι: *«Αυτό που φαίνεται μέσα από την ανάλυση της Φιλιππάκου είναι ότι το Ανοικτό Πανεπιστήμιο της Μεγάλης Βρετανίας ιδρύθηκε κομίζοντας μια ιδεολογία του «ανοικτού και της ελεύθερης πρόσβασης για τη δημοκρατία, ενώ το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο αντιπροσωπεύει μια ιδεολογία του «ανοικτού» και της ελεύθερης πρόσβασης για την κοινωνία της γνώσης».*

4. Συμπεράσματα

Σε αυτό το άρθρο προσπαθήσαμε να διερευνήσουμε τα χαρακτηριστικά της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης σε κρατούμενους σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή νομοθεσία καθώς και στα Καταστήματα Κράτησης των Ευρωπαϊκών χωρών (Αγγλία, Γαλλία, Σκανδιναβικές χώρες). Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση στους κρατούμενους έχει ευεργετικά αποτελέσματα κυρίως σε ψυχολογικό επίπεδο αφού τους δίνει μια νέα ταυτότητα, του φοιτητή. Στην εφαρμογή της όμως υπάρχουν πολλά εμπόδια τα οποία προκύπτουν περισσότερο για λόγους ασφάλειας παρά μάθησης. Δεδομένης της απομόνωσης που βιώνουν οι κρατούμενοι, η πρώτιστη βασική ανάγκη τους στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση είναι η επικοινωνία με τον καθηγητή – σύμβουλο η οποία όμως περιορίζεται λόγω του περιβάλλοντος της φυλακής.

Το ερευνητικό μας ενδιαφέρον στράφηκε στη συμβολή του Ανοικτού Πανεπιστημίου της Μ. Βρετανίας στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση των κρατουμένων. Το ΟΥ/UK έχοντας πολυετή εμπειρία (από το 1970) στην ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση των κρατουμένων έχει διαμορφώσει ένα πλαίσιο στήριξης το οποίο περιλαμβάνει: «ανοικτή» πρόσβαση, χρηματοδότηση των σπουδών, παροχή ενός μεγάλου εύρους μαθημάτων που γίνονται μέσω αλληλογραφίας, αρθρωτό σύστημα, «πρόσωπο με πρόσωπο» επικοινωνία με τους καθηγητές - συμβούλους, δημιουργία προϋποθέσεων ασφαλούς πρόσβασης στο διαδίκτυο (Polaris, Εικονική Πανεπιστημιούπολη).

Ο διαδικτυακός του τόπος, ο οποίος παρέχει «ανοικτούς» εκπαιδευτικούς πόρους, αποτελεί σημείο καινοτομίας και «ανοικτής» επικοινωνίας για την εκπαίδευση στη φυλακή. Επιπλέον, η δημιουργία Τμήματος Εκπαίδευσης σε κάθε φυλακή και των Περιφερειακών Κέντρων έχει συμβάλει στην μεγάλη απήχηση που έχει το Ανοικτό Πανεπιστήμιο της Μ. Βρετανίας όχι μόνο στους κρατούμενους αλλά και στην ευρύτερη κοινωνία που τους περιβάλλει.

Συνοψίζοντας, σχετικά με τα χαρακτηριστικά γνώρισμα και τις ιδιαιτερότητες της τριτοβάθμιας εξ αποστάσεως εκπαίδευσης σε κρατούμενους στα Καταστήματα Κράτησης στην Ευρώπη, φάνηκε ότι:

διακρίνεται για την ευελιξία και την προσαρμοστικότητα της αφού ικανοποιεί τις εκπαιδευτικές ανάγκες και των δύο κρατουμένων. Αποτελεί μια πρακτική για την οποία η Salane (2008, σελ. 8) επισημαίνει ότι *«το κύριο πλεονέκτημα της φαίνεται να είναι η μεγάλη ικανότητα για προσαρμογή σε οποιαδήποτε κατάσταση και συνεπώς και σε αυτή των κρατουμένων. Το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό γνώρισμα της*

προσαρμοστικότητας της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης ουσιαστικά αναδεικνύει την ευελιξία της συγκεκριμένης εκπαιδευτικής μεθόδου».

Στην αλληλεπίδραση με τους καθηγητές- συμβούλους ανασταλτικός παράγοντας αποτελεί η απαγόρευση της χρήσης του Η/Υ και της πρόσβασης στο διαδίκτυο για λόγους ασφάλειας. Η Wilson (2010) επισημαίνει ότι στη φυλακή δικαιολογημένα το θέμα της ασφάλειας είναι σε πρώτη προτεραιότητα. Αυτό έχει αντίκτυπο σε όλες τις μορφές μάθησης. Για λόγους ασφάλειας απαγορεύεται η πρόσβαση σε βασικές τεχνολογίες όπως η πρόσβαση στο διαδίκτυο. Ωστόσο η δυνατότητα αξιοποίησης των Τ.Π.Ε θεωρείται μέρος της εκπαιδευτικής διαδικασίας στην τριτοβάθμια μάθηση, προκειμένου να επιτευχθεί ο βασικός στόχος ο οποίος σύμφωνα με τον διευθυντή της κλειστής φυλακής της Δανίας William Rentzmann, (2010) είναι ότι *«η εκπαίδευση πρέπει να δίνει νόημα στη ζωή μέσα στη φυλακή και να την κάνει να μοιάζει με μια φυσιολογική ζωή προκειμένου να αποφευχθεί η υποτροπή μετά την αποφυλάκιση».*

Αυτή άλλωστε (η φιλοσοφία) αποτελεί βασική αρχή στη σύσταση R(89)12 σύμφωνα με την οποία *«πρωταρχικός σκοπός της εκπαίδευσης στις φυλακές πρέπει να είναι η διευκόλυνση στο δικαίωμα που έχουν να μαθαίνουν όλοι οι άνδρες και οι γυναίκες και το οποίο είναι κλειδί για την ανθρώπινη ανάπτυξη τους»* (CoE 1989, παρ. (2.1), σελ. 11).

Η απαγόρευση της χρήσης των ΤΠΕ στην τριτοβάθμια εξ αποστάσεως εκπαίδευση των κρατούμενων αυξάνει το «ψηφιακό χάσμα» το οποίο σύμφωνα με τους Watts, (2010), Pike, (2010) μεγαλώνει με την αύξηση του αριθμού των μαθημάτων που απαιτούνται να παρακολουθήσουν οι φοιτητές στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, καθώς και με την αναγκαία χρήση του διαδικτύου για πρόσβαση σε πληροφορίες, σε ιστοσελίδες κ.ά..

Η επιλογή της τριτοβάθμιας εξ αποστάσεως εκπαίδευσης σχετίζεται με τις λίγες δυνατότητες που έχουν οι κρατούμενοι να αποφασίζουν και να ρυθμίζουν την προσωπική τους ζωή μέσα στο χώρο της φυλακής επισημαίνουν οι θεωρητικοί της σωφρονιστικής εκπαίδευσης (Salane, 2008, Wilson, 2010) σύμφωνα με τις οποίες *«οι κρατούμενοι πρέπει να ανταποκρίνονται συνεχώς σε απρόβλεπτες εντολές των άλλων (πότε να ξυπνήσουν, πότε να φάνε πότε να μελετήσουν, πότε να πάνε για ύπνο, πότε να κοιμηθούν) με αποτέλεσμα οι ευκαιρίες που τους δίνονται για να πάρουν προσωπικές αποφάσεις είναι πραγματικά λίγες».*

Η Wilson (2010, σελ. 29) υποστηρίζει, σύμφωνα με μαρτυρίες κρατούμενων, ότι η επιλογή να αποκτήσουν υψηλότερο επίπεδο μάθησης στηρίζεται στην αυτοδιάθεση. *«Χρειάζεται μεγάλη εμμονή με τα μαθήματα για να αναλάβουν τη μελέτη τους σε ένα περιορισμένο χρονικό διάστημα και να μπορούν να διαχειριστούν το χρόνο της φυλακής σε ένα θορυβώδες και ενοχλητικό περιβάλλον».* Και η Β.Λ θεωρεί ότι για μια σημαντική και χρονοβόρα απασχόληση, όπως είναι η μελέτη, απαιτείται συγκέντρωση και ηρεμία κάτι που είναι πολύ δύσκολο να επιτευχθεί στον χώρο της φυλακής.

Η αυτονομία που παρέχει η τριτοβάθμια εξ αποστάσεως εκπαίδευση σχετίζεται και με την κατασκευή μιας νέας ταυτότητας, του φοιτητή. Οι Purcell (1987), Pike (2010), Αλοσκόφης (2010) επισημαίνουν ότι το βασικό κίνητρο για τη συμμετοχή τους σε εκπαιδευτικά προγράμματα είναι η ανάγκη τους να αισθανθούν ότι αποκτούν μια νέα ταυτότητα που δεν έχει καμιά σχέση με την ταυτότητα του κρατούμενου.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Γκιόσος, Ι., Μαυροειδής, Η. & Κουτσούμπα, Μ. (2008). Η έρευνα στην από απόσταση εκπαίδευση: ανασκόπηση και προοπτικές. *Open Education - The Journal for Open and Distance Education and Educational Technology* Volume 4, Number 1 Ανακτήθηκε 23 Δεκεμβρίου, 2011, από τον δικτυακό τόπο: journal.openet.gr/index.php/open_journal/article/download/58/33
- Λιοναράκης, Α. & Κουστουράκης, Γ. (2007). Ένα μοντέλο αναφοράς της ανοικτής και εξ αποστάσεως εκπαίδευσης μέσα από την περίπτωση του Βρετανικού Ανοικτού Πανεπιστημίου: μια ιστορική - κοινωνιολογική προσέγγιση. Ανακτήθηκε 8 Ιανουαρίου, 2012, από τον δικτυακό τόπο: <http://www.elemedu.upatras.gr>
- Σιάνου - Κύργιου, Ε. (2009). Ανοιχτή πρόσβαση και συμμετοχή των ενηλίκων στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο. Η ανάγκη για μια κοινωνιολογική προσέγγιση της δια βίου εκπαίδευσης. Στο *5th International Conference in Open & Distance Learning - November 2009, Athens, Greece - PROCEEDINGS*. Ανακτήθηκε 5 Νοεμβρίου, 2012, από τον δικτυακό τόπο: <http://artemis.eap.gr>
- Robson, C (2010). *Η Έρευνα του Πραγματικού Κόσμου. Ένα Μέσον για Κοινωνικούς Επιστήμονες και Επαγγελματίες Ερευνητές*. Αθήνα: Gutenberg
- Σωφρονιστικός κώδικας Ν. 2776/1999 (ΦΕΚ Α 291)
- Τόμσον Ι., Χρυσόχορος Ιω. (2001). Η Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση και η Σημασία της δια βίου Μάθησης. (Η περίπτωση της UNISA, του Nelson Mandela και των πολιτικών κρατουμένων στο Robben Island). Στο: Α. Λιοναράκης (επιμ) *Πρακτικά εισηγήσεων – 1ο Πανελλήνιο Συνέδριο για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης*. Πάτρα: Ε.Α.Π. Τόμος Α. (σελ 371-381).

Ξενόγλωσση

- Adams, A. & Pike, A. (2008). Security issues within prison and health ODL programmers. Ανακτήθηκε 7 Μαρτίου, 2012, από τον δικτυακό τόπο: http://wikieducator.org/images/a/ab/PID_461.pdf
- Bateman, J. (2010). Virtual Campus (Project). In Workshop A5: *e-Learning platforms and Distance learning*. Budapest: European Conference on Prison Education. Ανακτήθηκε 20 Φεβρουαρίου, 2012, από τον δικτυακό τόπο : <http://ec.europa.eu/education/grundtvig>
- Chr Breivik, P. (2010). E-learning in prison – The Norwegian IFI system In Workshop A5: *e-Learning platforms and Distance learning*. Budapest: European Conference on Prison Education. Ανακτήθηκε 13 Μαρτίου, 2012, από τον δικτυακό τόπο: <http://ec.europa.eu/education/grundtvig>
- Costelloe, A. & Warner, K. (2008). Beyond Offending Behaviour: The Wider Perspectives of Adult Education and the European Prison Rules. In Wright, R. (Eds.). *In the Borderlands: Learning to Teach in Prisons and Alternative Settings*. 3rd edition. San Bernardino. California State University. Ανακτήθηκε 23 Φεβρουαρίου, 2012 από τον δικτυακό τόπο: http://www.epea.org/images/kwa/Kevin_Warner_Anne_Costello_Chapter_XII.pdf
- Council of Europe (CoE) Recommendation No. R (89)12 (1989) of the Committee of Ministers to member states on the European Prison Rules. Ανακτήθηκε 17 Δεκεμβρίου, 2011, από τον δικτυακό τόπο: http://www.epea.org/uploads/media/Education_In_Prison_02.pdf
- Englebright, L. (2007). Female offenders' views and experiences of learning. National Institute of Adult Continuing Education (NIACE). Ανακτήθηκε 8 Μαρτίου, 2012, από τον δικτυακό τόπο: <http://archive.niace.org.uk/online/Documents/femaleoffenders.pdf>
- Jay, J. (2008). The Effective Use of Technology in Correctional Education College of Criminal Justice. Reentry Roundtable on Education. Ανακτήθηκε 17 Δεκεμβρίου, 2011, από τον δικτυακό τόπο: <http://www.jjay.cuny.edu>
- OU/UK, Labspace, (2007a). Coping with dyslexia in prison. *Inside News* Issue 1, Ανακτήθηκε 17 Φεβρουαρίου, 2012, από τον δικτυακό τόπο: <http://labspace.open.ac.uk>
- OU/UK, Labspace, (2007b). Information for students. *Inside News* Issue 1, Ανακτήθηκε 17 Φεβρουαρίου, 2012, από τον δικτυακό τόπο: <http://labspace.open.ac.uk>
- OU/UK, Labspace, (2007c). The Open University Prison Scheme. *Inside News* Issue 1, Ανακτήθηκε 17 Φεβρουαρίου, 2012, από τον δικτυακό τόπο: <http://labspace.open.ac.uk>
- OU/UK, Labspace, (2007d). The Keith Jessop Award. *Inside News* Issue 1, Ανακτήθηκε 17 Φεβρουαρίου, 2012, από τον δικτυακό τόπο: <http://labspace.open.ac.uk>

- OU/UK, Labspace, (2008a). Maurice Dingwall prize winner. . *Inside News*. Issue 2. Ανακτήθηκε 7 Μαρτίου, 2012, από τον δικτυακό τόπο: <http://labspace.open.ac.uk>
- OU/UK, Labspace, (2008b). Overcoming the digital divide. *Inside News*. Issue 2. Ανακτήθηκε 7 Μαρτίου, 2012, από τον δικτυακό τόπο: <http://labspace.open.ac.uk>
- OU/UK, Labspace, (2008c). POLARIS a bright new star for prison students. *Inside News*. Issue 2. Ανακτήθηκε, 7 Μαρτίου 2012, από τον δικτυακό τόπο: <http://labspace.open.ac.uk>
- OU/UK, Labspace, (2009). The Virtual Campus - is this the future? . *Inside News*. Issue 6. Ανακτήθηκε 7 Μαρτίου, 2012, από τον δικτυακό τόπο: <http://labspace.open.ac.uk>
- OU/UK, Labspace, (2010). What happens when you move prison. *Inside News*. Ανακτήθηκε 7 Μαρτίου, 2012, από τον δικτυακό τόπο: <http://labspace.open.ac.uk>
- OU/UK, Labspace, (2010/2011a). Building a qualification In: *Studying with The Open University. A guide for learners in prison*. Ανακτήθηκε 7 Μαρτίου, 2012, από τον δικτυακό τόπο: <http://labspace.open.ac.uk>
- OU/UK, Labspace, (2010/2011b). Make a new start with The Open University. In: *Studying with The Open University. A guide for learners in prison*. Ανακτήθηκε 3 Μαρτίου, 2012, από τον δικτυακό τόπο: <http://labspace.open.ac.uk>
- OU/UK, Labspace, (2010/2011c). Support for your studies. In: *Studying with The Open University. A guide for learners in prison*. Ανακτήθηκε 7 Μαρτίου, 2012, από τον δικτυακό τόπο: <http://labspace.open.ac.uk>
- Pike, A. (2010). Building bridges across the digital divide for HE students in prison. The Open University. Ανακτήθηκε 9 Απριλίου, 2012, από τον δικτυακό τόπο: <http://www.open.ac.uk>
- Purcell, D. (1987). Counselling Open University Students in the Prisons of Ireland. Στο Second International Workshop on Counselling in Distance Education. Downing College, Cambridge, United Kingdom. Ανακτήθηκε 20 Απριλίου, 2012, από τον δικτυακό τόπο: <http://www.tandfonline.com>
- Salane, F. (2008). Distance education in prisons: an educational right or a privilege; The case of “students inmates”. *Distances et savoirs. Hors série*. Ανακτήθηκε 1 Φεβρουαρίου, 2012, από τον δικτυακό τόπο: <http://labspace.open.ac.uk>
- Watts, J.H. (2010). Teaching a distance higher education curriculum behind bars. Challenges and Opportunities. *Open Learning*. V. 25 (N. 1) p.57-64
- Wilson, A. (2010). Goodwill and Good fortune: Obstacles and opportunities for level 2 learners in local jails. *A report to the Prisoners Education Trust*. Ανακτήθηκε 9 Ιανουαρίου, 2012, από τον δικτυακό τόπο: <http://www.prisonerseducation.org.uk/>